

"אמר ר' שמעון בר יוחאי: יכול אני
לפטור את העולם כולו מן הדין מיום
שנבראתי ועד עתה, ואילמלי יותם בן
עוזיה עימנו מיום שנברא העולם ועד
סופו"

(סוכה, מ"ה)

שער יותם – שער בית ה' העליון

על שערי הר הבית, החצר הפנימית והחצר החיצונית
בבית המקדש הראשון, השני ולעתיד לבוא

דו"ח היתכנות

ט י ו ט א

ועליו נלווה הקונטרס:
מיקום חומות הר הבית המורחב ושערי
ותוואי המעיין היוצא מהבית ה'
ועל האפשרות להרחבת הר הבית על פי יחזקאל הנביא לגודל של 3000 x 3,000 אמה.
בינוי ופיתוח בית המקדש השלישי – תקציר מצגת.
יחזקאל ומקדש.

יוני 2007
ספטמבר 2008
דצמבר 2008

נערך: סיון התשס"ז
עדכון: אלול התשס"ח
עדכון: כסלו התשס"ט

\\My Documents\מאמרים\שער יותם מתוקן.doc

"אמר ר' פנחס משום רב הונא ציפוראה:

מעיין היוצא מבית קודשי הקודשים;
 בתחילה - דומה לקרני חגבים
 כיוון שהגיע לפתח ההיכל נעשה כחוט של שתי, כיוון שהגיע
 לאולם נעשה כחוט של ערב
 כיוון שהגיע אל פתח העזרה נעשה כפי פך קטן, מכאן ואילך
 היה מתעבר ועולה
 עד שהגיע לפתח בית דוד. כיוון שהגיע לפתח בית דוד
 נעשה כנחל שוטף שבו רוחצין זבין וזבות נידות ויולדות".
 (יומא, ע"ז).

מפתחות

1. מבוא
2. שער המשכן ושער בית ה' וחשיבותם במכלול המקדש והמשכן.
פרוכת מסך שער החצר.
3. שערי המקדש הראשון.
4. שער ניקנור ושער שושן בבית שני
על פי הרב זלמן קורן
על פי הרב דניאל מיכלסון
5. שער המזרח לעתיד לבוא על פי יחזקאל
שער החצר הפנימית
השיטות השונות בהבנת מבנה השער
הזיקה בין כיוון בתי השער למידות המקדש הכלליות
מבנה בית השער
באור שיטת רש"י, תרגום יונתן, ר' יוסף חיון, תוספות יום טוב והמלבי"ם
ביאור שיטת הגאון מווילנא, הרד"ק ורבי יחיאל צבי מושקוביץ ז"ל ובנו
אדריכל שלמה מושקוביץ נ"י בפרושם דעת מיקרא על ספר יחזקאל וכן ביאור שיטת
המפרש של ART SCROLL.
6. תכניות, חתכים וחזיתות של שערי החצר הפנימית והחיצונה על פי יחזקאל.
מיקום השער המזרחי של הר הבית המורחב על פי יחזקאל.

מבוא

למרות חשיבות מבנה המקדש והמשכן לכשעצמם, מצאנו כי חשיבות יתרה קיימת בתכנונם ובביצועם של שערי המקדש והמשכן לכשעצמם.

שער המקדש העיקרי, שנבנה כנראה מספר פעמים במהלך שנות המקדש, היה השער המזרחי והשער הטכסי והעיקרי הוא נקרא במספר שמות: "שער בית ה' החדש"¹, "שער בית ה' העליון"², "שער הרצים"³ (תרגום יונתן – הגיבורים) וכן "שער התווך"⁴. ושער "האיתון"⁵. בבית שני הוא נקרא "שער ניקנור"⁶ על שם הדלתות שהביא ניקנור מאלכסנדריא עיר הקודש שבמצריים. וכך נכתב בירושלמי מסכת עירובין:

"שבעה שמות נקראו לו:

(1) שער סוד, (2) שער היסוד, (3) שער חריסית, (4) שער "איתון", (5) שער התווך, (6) שער חדש, (7) שער העליון:

(1) שער סוד -	ששם היו טמאים פורשין הדא הוא דכתיב סורו טמא קראו למו.
(2) שער היסוד -	ששם היו מייסדין את ההלכה.
(3) שער חריסית -	שהוא מכויין כנגד זריחת החמה היך מה דאת אמר האומר לחרם ולא יזרח.
(4) שער האיתון -	שהוא משמש כניסה ויציאה.
(5) שער התווך -	שהוא מיוסד בין שני שערים (?)
(6) שער חדש -	ששם חידשו סופרים את ההלכה
(7) שער העליון -	שהוא למעלה מעזרת ישראל, החיל ועזרת הנשים ⁷ .

כל זאת כאשר ידוע כי עקב שימוש של הר הבית היה בדרומו, שם היה השטח הגדול ומשם גם היתה הגישה העיקרית למקדש מירושלים רבתי ועיר דוד.

“ותשווי ית דרתא חזור חזור, מטול זכוות אבהת עלמא
 במחזרין חזור חזור לעמא בית ישראל ותתן ית פרסא
 דתרע דרתא מטול זכוות אמהת עלמא בפריס בתרע
 גיהיננס”.

“מן בגלל דלא יעלון תמן נפשת דרדקי עמא דישראל”
 (תרגום יונתן לשמות, פקודי, מ', ח')

2. חשיבות השערים במכלול המקדש והמשכן

אי אפשר לדון במעשה השערים וחשיבותם ללא דיון בחשיבותו של שער החצר במשכן המבקר.

2.1 מסך שער החצר במשכן

כידוע שער החצר המזרחי והיחיד למשכן הורכב מארבעה עמודים ועליהם היה פרוס מסך ברוחב עשרים אמות מתוך 50 אמות רוחב הצלע המזרחית של חצר המשכן.
 בפרשת פקודי מוזכר במפורש גבהו: “וקומה ברוחב חמש אמות – לעומת קלעי החצר”⁸.
 לא נתבאר לגמרי המושג “לעומת”, ומה הקשר של קלעי החצר עם גובה השער. האם הכוונה לאותו גובה? ומה שינה הכתוב והוסיף “ברוחב” אם מדובר על גובה שער החצר?⁹
 כל זאת כאשר גובה קלע החצר = החומה החיצונית נזכרו רק בפרשת תרומה ולא בפרשת ההקמה והביצוע בפרשת ויקהל פקודי.
 מסך שער החצר היה עשוי תכלת וארמן ותולעת שני ושש משזר...מעשה רוקם. בניגוד לקלעים עצמם שנקלעו בשש מושזר בלבד.
 על פי הנ”ל רוחב השער היה ברוחב 20 אמות ברוחב אוהל המשכן והיה 40% מרוחב החצר - הצלע המזרחית שלו, שהיתה באורך 50 אמות.

⁸ שמות ל”ח, י”ח, לא מוזכר בפרשת תרומה? (לבדוק) ..

האם היה השער קדוש בקדושת חצר המשכן והאם היתה לחצר קרקע המשכן קדושה? לכאורה לא מוזכר דבר בענין זה בפרשת כי תשא נכתב כי הקב"ה קרא לבצלאל לתכנן תכנון מפורט ולבצע את המשכן הקדוש. לא מוזכר כי קלעי החצר הם ממכלול הקדושה. אולם בצלאל למרות שלכאורה לא נצטווה על בניית קלעי החצר ושער החצר ביצע אותם על פי ויקהל (שמות ל"ח, ט' ואילך) (מקדש הקודש המוזכר באחרי מות – האם כוונתו לחצר המשכן). בתורה שבעל פה (שבועות, דף י"ד) מוזכר לראשונה כי טמא שנכנס לעזרת ישראל חייב חטאת, אף על פי ששחיטה כשירה בזר (ישראל). כן נזכר הענין במשנה המפומת של מסכת כלים (פ"א מ"ו) עשר קדושות הן: "עזרת הכהנים מקודשת ממנה ושם חייבים שאין ישראל נכנסים לשם אלא בשעת צרכים לסמיכה לשחיטה ותנופה".

2. השערים והחצר בבית המקדש הראשון

בבית ראשון, הוא מקדש שלמה, לא מוזכרים השערים, לא בספר מלכים ולא בספר דברי הימים. ולהיפך, מוזכר כי שלמה המלך שלא היה כהן הקריב בבמה בגבעון וכן במקדש באופן אישי. יכול להיות בגלל שהיה נשיא או בגלל שמכלול המקדש היה מאוחד עם ארמונו ואולי היו שניהם בחצר אחת. דוד המלך כשהקריב לראשונה בגורן אחונה היבוסי, קידש את תוך החצר העתידי ולמעשה גרם לכך שבזמן בניית הבית על ידי שלמה בנו אפשר היה להקריב בכל שטח החצר ולא דווקא על המזבח. החצר מוזכרת אצל שלמה וארקדיה פנימית – שלשה טורי גזית וטור כרותות ארזים (מלכים א', ו', ל"ו) ולאחר (ז, י"ב) מכן מוזכר: וחצר הגדולה סביב שלשה טורים גזית וטור כרותות ארזים ולחצר בי ה' הפנימית ולאום הבי" – כנראה שהיתה חצר היקפית משותפת למקדש אולם העמודים וביתו של שלמה בספר דברי הימים (א, כ"ח, י"ב) מוזכר כי גם החצר והלשכות נמסרה לשלמה על ידי דוד "ותבנית כל אשר היה ברוח עמו לחצרות בית ה' ולכל הלשכות סביב לאוצרות בית האלקים ולאוצרות הקודשים". לא ברור הפתיח דווקא עבור החצרות "ותבנית כל אשר היה ברוח עמו". יש כאן רמז לנבואה מחודשת או רוח הקודש שלא נמסרה במגילת המקדש – סהיינו תכניות שנמסרו בעל פה ממשה רבנו?

⁹ ואולי על פי רש"י לתרומה (פרק כ"ו, י"ח) גובה מחיצות החצר והוא רוחב הקלעים. אפשר לתרץ וצ"ע.

כאן גם נזכר לראשונה "ויעש חצר הכהנים והעזרה הגדולה ודלתות לעזרה לדלתותיהם ציפה נחושת". דהיינו, ישנה כאן חצר המיוחדת לכהנים הקרויה העזרה הגדולה נקראת בשם זה גם אצל יוסף בן מתתיהו.

3. שער ניקנור ושער שושן בבית שני – שני שערי המזרח

גם בבית שני היתה יחודיות לשני שערי המזרח. שער ניקנור שהיה השער המזרחי של העזרה לכיוון עזרת הנשים, ושער שושן שהיה השער המזרחי של הר הבית כלפי ירושלים או כלפי הר הזיתים.

שער עזרת הנשים המזרחי לא נזכר בפרוט. למרות שהוא היה בין שני השערים¹⁰, ועל ציר המעבר הראשי מזרחה, למקום שריפת אפר הפרה האדומה ומקום השילוח לעזאזל.

3.1 שער ניקנור על פי הרב זלמן קורן

3.2 שער ניקנור על פי הרב פרופסור דניאל מיכלסון

¹⁰ יכול להיות שלא צוין שער מזרחי לעזרת נשים מזרחית בבית שני מאחר שאולי לא הייתה עזרת נשים מזרחית. ראה מאמרי "בינוי ופיתוח בית המקדש השלישי".

3.3 שער שושן - שער הר הבית המזרחי – תפקידו, מיקומו והגיאומטריה שלו4. שער החצר הפנימית על פי יחזקאל

4.1 ביחזקאל (פרק מ"ב) מובא בהרחבה התאור המילולי והמידות של בתי השער של המקדש. בתחילה ישנו פרוט של ארבעת שערי הר הבית ולאחר מכן ישנו פרוט של שערי העזרה הפנימית.

האיפיון של בתי השער משתרע על פני כ- 40 פסוקים !!! יותר ממספר הפסוקים של איפיון המקדש בעצמו !!! כל זה מראה על חשיבות מבנה בתי השער ועל אדריכלות ו/או חדשנות ו/או חשיבות יתרה ומיוחדת של שערים אלה.

אף על האריכות וההדגשה של מבנה השערים, הרמב"ם, גדול פוסקי עניני המקדש, לא מזכיר אותם במאומה ! כמו כן לא נזכרים פרוט שערים אלה במשנה או בתלמוד למעט פרוט שער ניקנור לעיל (בירושלמי)¹¹.

למרות האריכות בפרוט הגיאומטרי של מבנה בתי השער ביחזקאל לא נזכרים כאן לא הגבהים¹² של מבנה בתי השער, כמו שלא נזכרו גבהים אחרים בנבואת יחזקאל, לא חומרי הבנין שלו ולא הטכנולוגיה שלו. השימוש הנזכר היחיד הוא שימוש עבור השחיטה וההפשטה וזאת בשער הצפוני בלבד למרות שהארכיטקטורה של השער המזרחי והדרומי הם כמעט זהים.

4.2 כמו כן למרות הפרוט והמידות המוזכרות כאן ביחזקאל, מאחר שלא נמסר לנו בתורה שבעל פה כל הסבר נוסף, ישנן שאלות רבות בשרטוט ובהעמדה האדריכלית של בתי השער המידות הכוללות שלו וגובהו .

11

12 למעט דעת רש"י שגובהם היה חמישים אמה.

ישנן שתי שיטות עיקריות בתכנון ובביצוע של מבנה בתי השער: השיטה הראשונה היא שיטת תרגום יונתן, רש"י, המלבי"ם, תוספות יום טוב ור' יוסף חיון¹³. כל אלה סוברים כי בית השער והתאים היו מונחים לאורך או במקביל ומחוץ לחומת העזרה ו/או הר הבית. השיטה השנייה היא שיטת הרד"ק¹⁴ והגאון מוילנא¹⁵, דעת מקרא¹⁶ ועוד¹⁷, המעמידים את בית השער, התאים והאולם לאורך המעבר לתוך החצר הפנימית, דהיינו, בניצב לחומת הר הבית וחומת העזרה.

13
14
15
16
17

4.3 הזיקה בין כיוון העמדת בתי השער למידות הכלליות של מקדש יחזקאל

למרות הפרוט הרב של מידות בתי השער והחצרות והמקדש עצמו, לא נזכרות ביחזקאל המידות הכוללות של הר הבית. נזכרות מידות החצרות: הפנימית – מאה אמה x מאה אמה. והחצר החיצונה = העזרה, גם היא ברוחב מאה אמה והנמצאת בין השערים לחצר הפנימית מכל הכיוונים.

נזכרו ביחזקאל רק מידות בית השער: חמישים אמה x עשרים וחמש אמה. אם נסבור כדעת רש"י והמלבי"ם כי אורך בית השער היה לאורך החומות, מידות הר הבית יהיו בין 326 אמה (מלבי"ם) או 317 אמה (תוספות יום טוב). מידה שהיא קטנה ממידות הר הבית בימי בית שני ובלתי פרופורציונלית לחלוטין להר הבית המורחב הנזכר גם הוא ביחזקאל שהוא 3000 x 3000 אמה.

על פי דעת הגר"א והרד"ק מבנה בית השער היה ניצב לחומות החצר הפנימית והחצר החיצונית. החצר החיצונית היתה בגודל חמש מאות אמה x חמש מאות אמה, על פי המשנה במידות ובהתאם לגודל הר הבית הידוע היום ושנזכר במסכת מידות, שעל פי יחזקאל הוא עתיד להפוך לחצר החיצונה כדוגמת עזרת נשים בזמן בית שני.

4.4 מבנה בית השער

לבית השער ישנם מרכיבים ארכיטקטוניים עיקריים הנזכרים:

- 4.4.1 סף השער – משני צדדי השער (מבואות)
- 4.4.2 רוחב השער (המעבר) ברוחב 10 אמות.
- 4.4.3 אורך השער = 13 אמות.
- 4.4.4 שלשה תאים בגודל 6 x 6 אמות (= קנה) מכל צד של המעבר.
- 4.4.5 אולם, ברוחב (או אורך) 8 אמות.
- 4.4.6 עמודים (פילאסטרים) הדבוקים לקירות המבנה.
- 4.4.7 חלונות אטומים וחלונות סביב סביב.

4.5 באור שיטת רש"י, המלבי"ם, תוספות יום טוב ור' יוסף חיון

שיטה זו שבוארה לאחרונה בהרחבה על ידי הגאון הרב זלמן מנחם קורן¹⁸ מתבססת על ההנחות כדלקמן:

- 4.5.1 אורך 50 אמה הנזכר הוא גובה השער.
- 4.5.2 התאים הם חיצוניים לחצר.
- 4.5.3 התאים שוכבים לאורך החומה החיצונית ומקבילים לה מבחוץ, מצפון לדרום בשער המזרח או ממזרח למערב בחומה הצפונית והדרומית.

הקשיים של השיטה הזאת הם כדלקמן:

- (1) לא ברורה הזיקה בין התאים החיצוניים למעבר עצמו וכן תפקוד התאים הפנימיים שהרי אין מהם גישה למעבר הראשי עצמו אלא רק דרך התאים האחרים.
- (2) המעלות = המדרגות הן בתוך אולם השער – לא לפי סדר הכתובים.
- (3) בכל הממצאים הארכיאולוגיים של מבנה בתי שער, בית השער הוא בניצב לחומה ופנימה לה ואיננו חיצוני. גם כאן נזכר במפורש:
 "ותאי השער דרך הקדים" !! דהיינו, סידרם הוא מזרח-מערב !! (בשער הראשי המזרחי).
- (4) מידת חמישים אמה אורך המוזכרות, אין לה מובן כלל מאחר שמערכת הגבהים מוזכרת ברמז בלבד. ורק לגבי (גובה החומה (קנה אחד = 6 אמות) גם בבית שני גובה השער נטו היה עשרים אמה בלבד¹⁹.
- (5) לא ברורה מדידת " סף השער" המוזכר פעמים. שלכאורה הוא עובי החומה ?
- (6) "וחלונות אטומות אל התאים ואל אליהמה לפנימה לשער סביב סביב²⁰". אין חלונות חיצוניים לתאים לפי שיטה זו.

- (7) סדר עבודת המדידות של המודד של יחזקאל איננו רציף והגיוני על פי הפסוקים: המודד המוזכר ביחזקאל, לכאורה, מדד ברצף ואילו לפי הפרוש והשרטוט של שיטה זו נמדדו קודם התאים בנפרד ולאחר מכן, לאחר הגעה לדרך ללא מוצא, ישנה חזרה למדידת האולם שהוא האלמנט המרכזי של בית השער. שלכאורה היה צריך להימדד ראשון!
- (8) "הנה חומה מחוץ לבית" ... ויבוא אל השער" ... (יחזקאל, מה')²¹. אם בית השער היה לאורך החומה, החומה ליד השער היתה רחבה וכוללת את כל מבנה השער ואיננה חומה בגובה ובעובי 6 אמות!!
- (9) מידות האולם החיצוני המקדמי, שהוא לדעתם 15 אמות, והמרווח בין התאים – לא ניתנו כלל לשיטתם!
- (10) "וגבול לפני התאות אמה אחת"²² – לא נתבאר כלל לשיטתם.
- (11) רוחב מבנה השער, עשרים וחמש אמות, לא כולל לכאורה לשיטתם את התאים שהוא חלק מרכזי במבנה השער.

4.6 מכל האמור לעיל מתבאר כי העיקר הוא לפי שיטת הרד"ק והגר"א ודעמיה.

4.7 ומצורף בזה תכנית חתכים חזיתות של בתי השער של הר הבית על פי יחזקאל.

התכניות מתייחסות לכל פרט מאפיין הנובע מהפסוקים. התכנון המוצע יוצא מתוך הנחה שמידות השער 50 אמה x 25 אמה הן מידות נטו כדוגמת מידות המשכן ורוב מידות המקדש. המודד לא עלה על בית השער לגובה 50 אמה למדוד. התכנון מצביע כי שערי הר הבית אצל יחזקאל הם במתכונת של שער כפול, כדוגמת שער הרחמים והשער הכפול של שערי החולדה בדרום ובעיקרון לפי שיטת הגר"א.

4.8 רמז לראיה כי שער המזרח היה שער כפול וכי התאים היו לאורך השער כשיטת הרד"ק

והגר"א נמצא בזוהר חדש:

וכך נכתב בזוהר חדש:

"שירותא דסטרא באמצעיתא, בפתחא דמזרחא, דפיתחא דמזרחא איהי קיימא באמצעיתא,

נטיל תרי סטרין, לעברא לון דעברין ודשין, בסטרא דא ובסטרא דא ...

ודא קיימא על רתיכא חדא, דאיהו תלת בימינא ושמאלה ...

ואי נהירו דאתפשט מההוא רוחא לכל סטרא וסטרא מהני תלתא" ...

ובהמשך נמצא כאן סיבה לשלשה תאים מכל צד:

"גוונא חדא להיט ראשא ואתקיף ליה ...

גוונא אחרא להיט במיא אפיש ליה,

גוונא תליתאה להיט ברוחא ונהיר ליה כארגוונא מלהטא

בתרין סטרין אליון²³".

4.9 עוד אפשר לנסות להשוות בין השער לבין שער ארמון שלמה שם נכתב "וכל הפתחים

והמזוזות רבועיים שקף ומול מחזה אל מחזה שלש פעמים" (מלכים א', ו'). אולי נשמע שהיו כאן

ששה חללים = (2 x 3) מחזה, מסודרים בצורה של שני טורים מקבילים של שלשה חללים בכל

טור".

5. מיקום השער המזרחי של הר הבית המורחב על פי יחזקאל

6. מיקום השער המזרחי של החצר החיצונה על פי יחזקאל

אם נעמיד את קודש הקודשים של מקדש יחזקאל על אבן השתיה גם על פי אמה קטנה, מתברר כי השער המזרחי של החצר החיצונה ממוקם בנחל קידרון, בין כביש העופל לחומה המזרחית של הר הבית של היום ומחוצה לה. המיקום מאשש את דעתי שמכבר הימים כי החומה המזרחית של היום היתה אולי הגבול הפנימי של הר הבית בעבר, אולם הסטיו המזרחי ושעריו היו מחוץ לחומה המזרחית הקיימת והסברה היתה כי המהלך בבית הקברות המוסלמי מהלך למעשה בהר הבית המקודש²⁴.

7. מקום שער המזרחי של החצר הפנימית על פי יחזקאל

אם נעמיד את קודש הקודשים של מקדש יחזקאל על אבן השתיה דהאידינא, שער החצר הפנימית 50 x 100 אמה יבנה באזור הרחבה המזרחית הקטנה ממזרח לגרם המדרגות העולה היום ממזרח אל הבמה, באזור מתקן השתיה הקיים. המזבח ימוקם בניגוד לשיטות המקובלות היום של הרבנים מיכלסון, אריאל וקורן - בעלי השיטה המרכזית הממקמת את קודש הקודשים באבן השתיה המצויה היום במרכז מבנה כיפת הסלע (ראה שרטוט מצורף).

8. שער הרחמים ומגדל דוד בהשוואה לשערים על פי יחזקאל

ישנם שלשה מבנים היסטוריים המזכירים את מבנה השערים על פי יחזקאל – שער הרחמים בהר הבית, השער הכפול בדרום הר הבית מגדל דוד. שער הרחמים הוא באורך 50 אמה של 51 ס"מ. רוחבו באולם הפנימי 20 אמה ואורכו 40 אמה ורוחבו ברוטו 25 אמה. יש לו שני שערים כפולים, מזרחי ומערבי לשער המערבי – שני שערים ברוחב 5 אמות כל אחד וביניהם מילואה של 7 אמות המזכיר את המדידה הכפולה של סיפי השער ביחזקאל.

²³ בראשית ג'.

²⁴ כן כתב גם הרב טוקוצ'ינסקי בספרו עיר הקודש והמקדש כי היתה מסורת בירושלים שלא ללכת בבית הקברות המוסלמי הצמוד לחומה המזרחית ליד שער הרחמים.

אמנם רוב החוקרים מתארכים את בניית מבנה השער לתקופות הביזנטית ואילך, אולם יש הטוענים שיסודות שער זה הם מהבית השני – מה שמצביע על דמיונו למתואר ביחזקאל. מתחת לשער זה ישנו כנראה שער קדום. אולי בתיאוריה של פרופ' הרב דניאל מיכלסון כי גובהם של שערי יחזקאל – חמישים אמה, מצביע על מציאותה של עליית שער שהיא שער הרחמים הגלוי היום.

גם השער הכפול ששרד בכותל הדרומי גם הוא היה שער כפול. שער זה היה השער הראשי מן הדרום שהוביל מן העיר התחתונה למקדש ועל ציר ההגעה הראשי מדרום לצפון. השער במגל דוד.

9. התגלות השכינה בשערי המזרח.

ביבליוגרפיה כללית

תפוצה להערות:

שלמה מושקוביץ, אדריכל

הרב צבי עידאן

הרב לבנוני

הרב ישראל אריאל

הרב פרופ' דניאל מיכלסון

הרב פרופ' איתמר ורהפטיג.

קונטרס

"ואבנא די מחת לצלמא הוות לטור רב
ומלאת כל ארעא"

(דניאל ב', ל"ה)

מיקום חומות הר הבית המורחב ושעריו
בגיאוגרפיה של ירושלים העכשווית
ותוואי המעיין היוצא מבית ה'

ועל האפשרות להרחבת הר הבית

על פי יחזקאל הנביא

3000 x 3000 אמה

א. למחנה לווייה, הוא הר הבית אין מקבילה במשכן. בתורה שבכתב נמצא את קודש הקודשים, את הקודש ואת החצר. אמנם מסופר על מחנה לווייה וכהונה וסביב למשכן אולם לא נמסרה לנו מידתו ורוחבו.

מאידך, אנו מוצאים במשנה כי הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. אחרי שבספר בראשית נזכר רק "הר המוריה" או "בהר ה' יראה" ולא הגדרה נוספת.

אם כן מנין הידיעה וההגבלה של הר הבית לגודל של חמש מאות אמה על חמש מאות אמה ? המידות הנ"ל נזכרות בספרי²⁵, מדרש אגדת שמואל²⁶ ומצוטטות ברש"י²⁷ ובראש²⁸ אחרי הגדרת מידות הר הבית המוזכרות במשנה במסכת מידות²⁹. בספר יחזקאל³⁰ מוזכר כי העזרה עצמה תתרחב, כנראה לגודל של חמש מאות אמה על חמש מאות אמה³¹, דהיינו העזרה המקודשת תגיע למכסימום הגודל של הר הבית שהיה לפניו. (המידה הכוללת של גודל החצר הפנימית לא מוזכרת במפורש ביחזקאל והיא מידה מחושבת על פי הגאון מוילנא).

על זה כנראה מסתמכים כמה אחרונים כמו הרש"ש³² והאור שמח שטוענים שאין אפשרות להרחיב ולהגדיל את שטח הר הבית כמו שמותר להרחיב את שטח העזרה ואת שטח ירושלים. וזאת על פי הרמב"ם שכתב "בית דין שרצו להוסיף על ירושלים או להוסיף על העזרה – מוסיפין. ויש להם למשוך בעזרה עד המקום שירצו".

ומשלא הזכיר הרמב"ם את האפשרות להגדלת הר הבית, קבעו אחרונים אלו שאין אפשרות להגדילו כלל. לכאורה באמת לא שייך עניין הגדלת הר הבית שהרי הר הבית הוא מקום טבעי ומוגדר טופוגרפית וגיאוגרפית ואין אפשרות להרחיבו מעבר למימדיו הטיבעיים .

אולם שאלת השאלות היא אם כן אין נכתב ביחזקאל כי לעתיד לבוא יהיה הר הבית בגודל של חמש מאות קנים על חמש מאות קנים, דהיינו 3000 אמה על שלשת אלפים אמה. פי 36 מגודל הר הבית המקודש הידוע.

25

26

27

28

29

30

31

המידה היא מידת סיכום מחושבת על פי יחזקאל, למרות שהנביא עצמו לא מזכיר אותה והיא לדעת הגאון מוילנא. יש לציין כי המלב"ים חולק עליו וטוען שהעזרה גם על פי יחזקאל לא הגיעה אלא למידה של כ- 300 אמה. ראה שיטותיהם בהרחבה בדעת מיקרא על ספר יחזקאל.

על כל סוגיה זו כתב בהרחבה הגאון הרב גורן זצ"ל בסיפרו הר הבית³³, כי הרחבת גבולות הר הבית בבית שלישי שנכתבו ביחזקאל גם הם נמסרו במגילה שנמסרה על ידי משה רבינו בעמידה יחד עם כל מידות המקדש. ואם כך הם אינם סותרים את הרמב"ם או את המשנה במידות, אף על פי שהרחבת יחזקאל איננה נזכרת שם כלל וכלל.

המקורות למידת הר הבית חמש מאות אמה על חמש מאות אמה

כאמור, המקורות למידות הר הבית נובעת מהספרי מן הדרשה: "אורך החצר מאה אמה ורוחב חמישים בחמישים". מן הייתור של המילה בחמישים נדרש כי הר הבית יהיה פי חמישים מגודל חצר המשכן. אולם קשה על זה, איך לומדים על הר הבית שהוא מחנה לוויה מגודל העזרה שהוא מחנה שכינה? על כך עונה הרב ישראל אריאל: זאת דרשה בלבד.

32

33 הר הבית, משיב מלחמה חלק ד'. הוצאת האיידרא רבה ומסורה לעם, התשס"ה.

מיקום חומות הר הבית המורחב והשערים.1 שיטת פרופסור הרב מיכלסון1.1 נקודות פינה

- 1.1.1 פינה צפון-מערבית – דרך שכס – קונסוליה אמריקאית
- 1.1.2 פינה צפון-מזרחית – מדרום לבית אורות
- 1.1.3 פינה דרום-מזרחית – ראס אל עמוד
- 1.1.4 פינה דרום-מערבית – הר ציון – סמוך לקבר קרובי דוד המלך ע"ה

1.2 שערים

- 1.2.1 שער מזרחי – בריכת חזקיה
- 1.2.2 שער צפוני – צפון צומת רוקפלר
- 1.2.3 שער מזרחי – כנסיית פאטר נוסטר, הר הזיתים
- 1.2.4 שער דרומי – באמצע כפר השילוח.

.2 שיטת הרב דוד פיזנטי (והרב שטיינזלץ?) ע"פ הרבי מלובביץ' – יש להתחיל את בניין המקדש על

ידי הקמת השערים תחילה "טבעו בארץ שעריה".

.3 שיטת הרב אשר מדר

"אבן מאסו הבונים הייתה לראש פינה" – יש להתחיל מהמקום הדחוי ביותר על פי דניאל (פרק ב' פסוק ל"ה) "אבנא די מחת לצלמא הוות לטור רב ומלאת כל ארעא".

בהסבר נוסף הוא קבע שיש להתחיל מאבן הפינה ברחוב ויא דולרוזה מצפון להר הבית של היום.

ובזכריה () נזכר " האבן הראשה תשואות חן חן לה." הבניה צריכה להיות בהסכמה "לא בחיל ולא בכוח".

4. שיטת הרב עידאן4.1 נקודות פינה

4.1.1 פינה צפון-מערבית – באב א' זהרה

4.1.2 פינה צפון-מזרחית – הקרווילה של בית טובחי, ממזרח אוגוסטה ויקטוריה – צופה

על פני מדבר ידואל.

4.1.3 פינה דרום-מזרחית – חומת הפרדה, א שיך

4.1.4 פינה דרום-מערבית – בריכת השילוח

4.2 שערים

4.2.1 שער מערבי – שער השלשלת.

4.2.2 שער צפוני – סמוך למלון, ברחוב שמואל בן עדיה.

4.2.3 שער מזרחי – מזרוע לרחוב אל חרדוב, ממערב למתקן בחורים.

4.2.4 שער דרומי – רס אל עמוד, מזרוע לדרך יריחו.

4.3 הרב עידאן

יש להתחיל ביסוד סנהדרין קטנה בשער מזרחי ולסמן את אבני הפינה בפינות החומות.

5. תוואי המעיין היוצא מבית ה'

בסיום הצגת המדידה של המקדש וחצרותיו של יחזקאל חוזר יחזקאל ומודד את תוואי נביעת

הנחל היוצא מבית ה'. על פי יחזקאל:

5.1 המים יוצאים מתחת מפתן הבית קדימה.

5.2 המים יורדים מתחת כתף הבית הימנית מנגב למזרח.

5.3 המים מפכים מן הכתף הימנית.

5.4 מדידת אלף אמה (בצאת האיש קדים) – מי אפסיים (השגת עולם ההווה הנפסד ומקום

השגתם של אומות העולם (מלכות ישראל שס"ד, הרב יצחק גינצבורג).

5.5 מדידת אלף אמה נוספים – מים ברכיים (השגת עולם הגלגלים בעלי התנועה).

- 5.6 מדידת אלף אמה נוספים – מי מתנים – פתח בית דוד, מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולנידה (השגת עולם המלאכים).
- 5.7 מדידת אלף אמה נוספים – נחל בלתי עביר – “מי שחור” (השגת עולם האלוקות).
- 5.8 מים הזורמים גלילה הקדמונה עד הערבה.
- 5.9 רמז למקומו של מקור הנחל אולי אפשר למצוא בתוספתא סוכה (פרק א') שנכתב שם כי מקור הנחל דומה לבארה של מרים במדבר שהייתה על ראש ההר נוכח המשכן. אולי הכוונה על ראש הר הזיתים (יואל ד').

“ויאמר אלי: “הראית בן אדם” ?

(יחזקאל, מ"ז, ו')

זה הלשכה אשר פנה דרך ההם

זה השולחן אשר לפני ה'

לא קב"ה מופשט אלא שכינה ומרכבה.

יחזקאל ומקדש

מקדש יחזקאל

1. התגלות יחזקאל – מעשה מרכבה, החיות האופנים והחשמל, סימטריה ריבועית, חזון העצמות היבשות. יחזקאל – ה הנראות על הגאולה, לא רק נבואה סיפרותית, קונקוטיזציה של הגאולה, מקדש ירושלים, אץ ישראל